



Inicijativa za osnivanje Regionalne komisije za utvrđivanje i kazivanje činjenica o ratnim zločinima [REKOM]

Jun 2008.

U oružanim sukobima u bivšoj Jugoslaviji, u periodu 1991-1995. i 1998 -2000. godine, stradalo je najmanje 120.000 ljudi i još uvek nije razjašnjena sudbina 17.158 nestalih. Odgovornim po komandnoj odgovornosti i neposrednim počiniocima ratnih zločina sudi se pred Međunarodnim krivičnim tribunalom [Haški tribunal], međunarodnim sudskim većima na Kosovu, Sudom BiH, i nacionalnim sudovima, u Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori. Do sada je osuđeno 250 optuženih, koji izdržavaju zatvorske kazne, dok je oko 400 Srba u Hrvatskoj osuđeno u odsustvu. Pred Haškim tribunalom u toku je suđenje 23. orici optuženih a u državama bivše Jugoslavije za ratne zločine odgovara oko 200 optuženih. Jedno suđenje pred Haškim tribunalom prosečno traje dve godine, dok na nacionalnom nivou ima slučajeva da postupak traje i nekoliko godina. To se događa u Hrvatskoj (*slučaj Koranski most* i *slučaj Lovas*-suđenje u odsustvu], u Srbiji i na Kosovu, u slučajevima ponovljenih suđenja [*slučaj Ovčara* - Srbija i slučaj *Lapska grupa* -Kosovo].

Do 2004. godine, suđenja u državama bivše Jugoslavije [nacionalna suđenja] odvijala su se u većini slučajeva bez učešća svedoka/oštećenih. Zahvaljujući Fondu za humanitarno pravo (FHP) i Udruzi porodica branitelja iz Hrvatske *Vukovarske majke*, oštećeni iz Hrvatske prvi put su svedočili pred sudom Republike Srbije [Većem za ratne zločine] u predmetu *Ovčara*, protiv optuženih za ratni zločin prema ratnim zarobljenicima [mart 2004]. Od tada, nacionalna tužilaštva počinju da sarađuju, pre svega u obezbeđenju dokaza i ohrabrivanju svedoka da učestvuju u suđenjima pred sudovima država u regiji.

U post-jugoslovenskim društvima važe različite istine i prikazi prošlosti, uključujući ratne zločine. U velikom broju slučajeva te *istine* se zasnivaju na političkim mišljenjima i tumačenjima a ne na činjenicama. Još uvek preovlađuje poricanje zločina prema drugima, priznavanje samo svojih žrtava i bliskost sa optuženim iz svoje etničke zajednice. Osećanje straha zbog moguće osвете i ponavljanja zločina odvraća žrtve da učestvuju u suđenjima za ratne zločine.

FHP, Istraživačko-dokumentacioni centar (IDC-BiH) i Documenta (Hrvatska) podržavaju krivična suđenja kao najvažniji pravni instrument za utvrđivanje pojedinačne krivične odgovornosti za počinjene ratne zločine ali su svesni objektivnih ograničenja kao što su potrebno vreme za sprovođenje dokaznog postupka, obezbeđenje i strah svedoka, starost i umiranje svedoka i počinilaca. Postojećom dinamikom, do kraja 2020. godine sudovi u

regiji mogu procesuirati najviše 1.200 počinilaca ratnih zločina. To ne bi obezbedilo potpuni pregled počinjenih najtežih ratnih zločina, vraćanje ljudskog dostojanstva žrtvama i poverenja među etničkim zajednicama u regiji, zbog čega FHP, Documenta i IDC zagovaraju osnivanje Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima koja će koristiti sudske činjenice [utvrđene u suđenjima pred Haškim tribunalom, međunarodnim krivičnim većima na Kosovu i nacionalnim sudovima u Hrvatskoj, BiH, Srbiji i Crnoj Gori], poimenične popise ubijenih i nestalih u oružanim sukobima, te organizovati javna saslušanja žrtava i provesti dodatne istrage o ratnim zločinima.

Iskustva drugih post-konfliktnih društava potvrđuju da se objektivna ograničenja suđenja mogu prevazići osnivanjem komisije za utvrđivanje i kazivanje činjenica o prošlosti, koje mogu da obezbede zapis o prošlosti koji je verodostojan, objektivan i zvaničan. Nama [iz država naslednica bivše Jugoslavije] potreban je takav zapis, koji činjenično prikazuje ratne zločine, suprotstavlja se izmišljenim i preuveličanim prikazima, relativizaciji i minimiziranju, i može da pomogne u pronalaženju nestalih žrtava, koje su prisilno nestale ili su sahranjene na tajnim lokacijama.

FHP, IDC i Documenta zastupaju ideju o osnivanju Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima jer duboko veruju da može da potpomogne rad tužilaštava u regiji prikupljanjem, korišćenjem, organizovanjem i čuvanjem dokaza koji mogu da se koriste za pokretanje i vođenje krivičnih postupaka.

Takva komisija može da obezbedi javnu platformu za žrtve da govore svojim glasom i da budu priznate od drugih. Ona može da promoviše toleranciju i razumevanje tako što bi omogućila sukobljenim stranama da čuju bol i patnje pripadnika suprotne strane u sukobu. Na taj način bi se izgradila saosećajnost, solidarnost i društvena odgovornost.

Regionalna komisija može da obezbedi jasne dokaze o tome na koji način su određene institucije pojedinačno ili grupno propustile da brane ljudska prava u prošlosti.

Inicijativu o osnivanju zvanične Regionalne komisije za utvrđivanje i kazivanje činjenica o ratnim zločinima u bivšoj Jugoslaviji podržala su udruženja i udruge žrtava i veterana, organizacije mladih i za ljudska prava, umetnici, pisci i novinari iz regije, koji su učestvovali u regionalnim konsultacijama civilnog društva o mehanizmima za utvrđivanje činjenica o prošlosti, započetim u maju 2006. u Sarajevu. U toku je stvaranje Regionalne koalicije za osnivanje Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima [REKOM], koja će organizovati akciju prikupljanja 1.000.000 potpisa za osnivanje REKOM a potom, sa preporukama civilnog društva, predati nacionalnim vladama sa zahtevom za donošenje odluke o prihvatanju inicijative.

Fond za humanitarno pravo, Nataša Kandić
Documenta, Vesna Teršelič
Istraživačko-dokumentacioni centar, Mirsad Tokača